

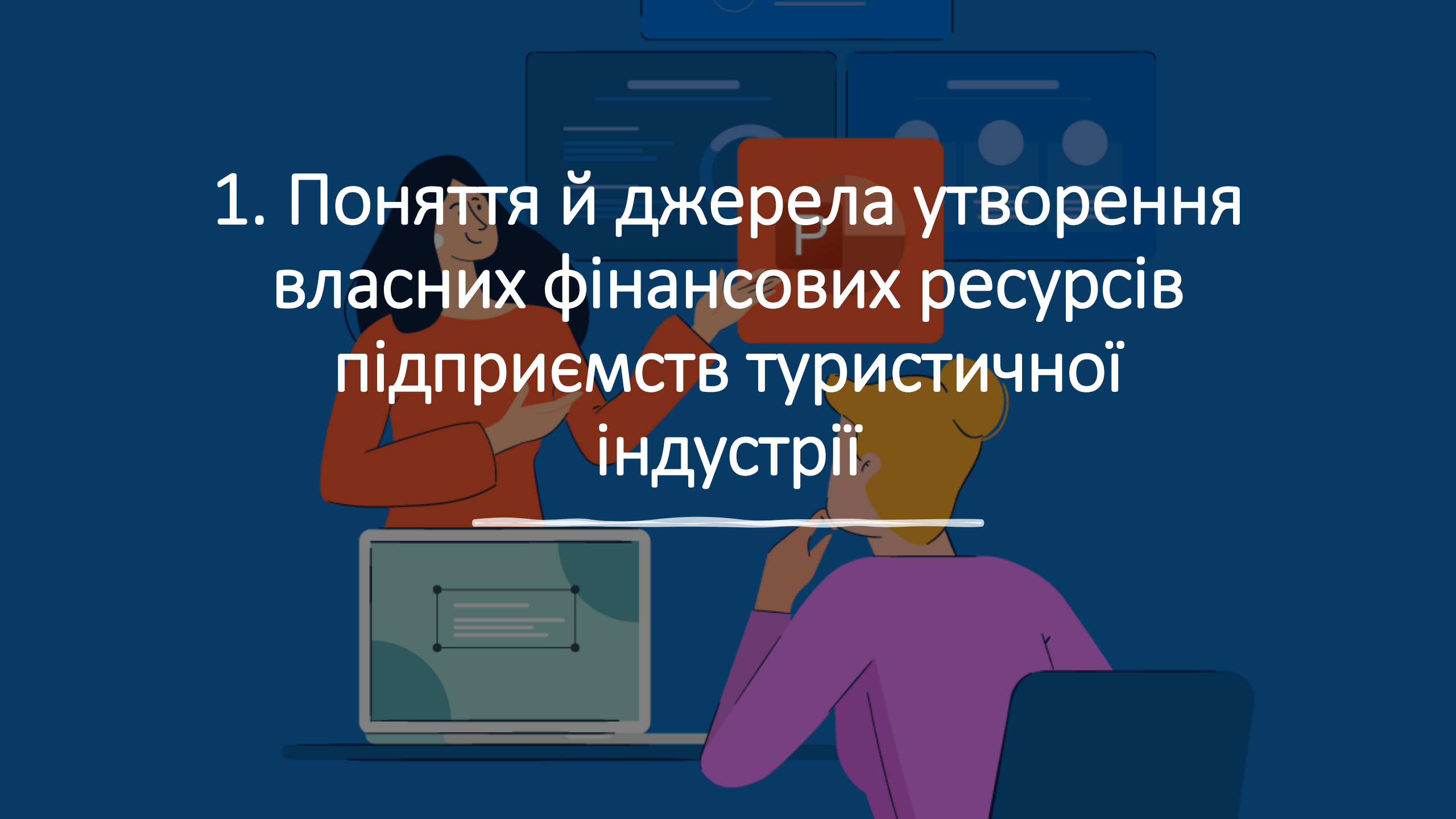
Тема 13.

**Аналіз власних та позикових
фінансових ресурсів в
підприємствах туризму**

План заняття

1. Поняття й джерела утворення власних фінансових ресурсів підприємств туристичної індустрії.
2. Фінансові фонди та порядок їх утворення в підприємствах туристичної індустрії.
3. Принципи формування і розподілу власних фінансових коштів підприємств.
4. Поняття й склад кредитних ресурсів підприємства туризму.

1. Поняття й джерела утворення власних фінансових ресурсів підприємств туристичної індустрії

Фінансові ресурси більшою мірою, ніж інші, визначають успіх туристичного підприємства. Основним їх джерелом є вартість реалізованого туристичного продукту (послуги), частина якої після розподілу виручки приймає форму грошових фондів спеціального призначення.

За способом використання всі джерела фінансових ресурсів діляться на:

- власні та прирівняні до них кошти;
- позикові кошти;
- залучені засоби.

Власні фінансові кошти - це базова і основна частина всіх фінансових ресурсів підприємства, яка утворюється на момент створення фірми і знаходиться в її розпорядженні протягом усього терміну її існування.

До власних коштів прирівнюються так звані стійкі пасиви: перехідна заборгованість працівникам підприємства по заробітній платі і відрахуванням в спеціальні податкові фонди, оподатковуваною базою яких є фонд оплати праці, заборгованість партнерам і споживачам з одержаних авансів, кредиторська заборгованість та ін.

Власні фінансові ресурси підприємств туристичної індустрії - внутрішні джерела коштів, які утворюються в процесі господарської діяльності підприємства та інвестуються в його подальший розвиток (після покриття поточних витрат, сплати податків та обов'язкових платежів, витрат на споживання трудового колективу та власників підприємства).

Джерела утворення власних фінансових ресурсів підприємств туристичної індустрії:

- чистий прибуток;
- амортизаційні відрахування на відновлення вартості;
- основних фондів;
- нематеріальних активів;
- кошти фонду дооцінки товарних запасів;
- кошти фондів спеціального призначення, що входять до складу собівартості продукції (послуг) та частково залишаються в розпорядженні підприємства;
- виручка від реалізації власного майна підприємства після сплати податків із продажу.

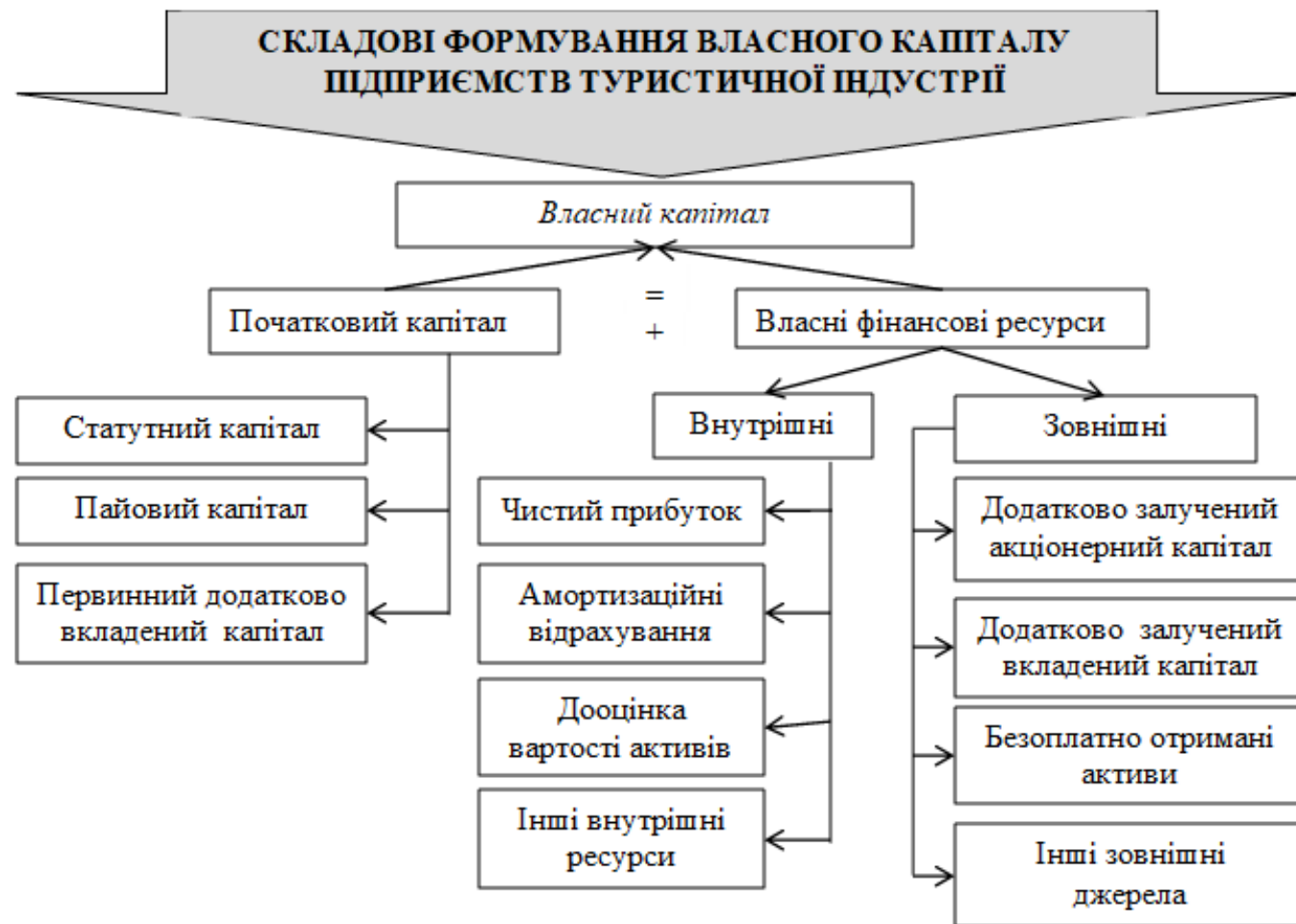

Рис. 1. Складові формування власного капіталу підприємств туристичної індустрії

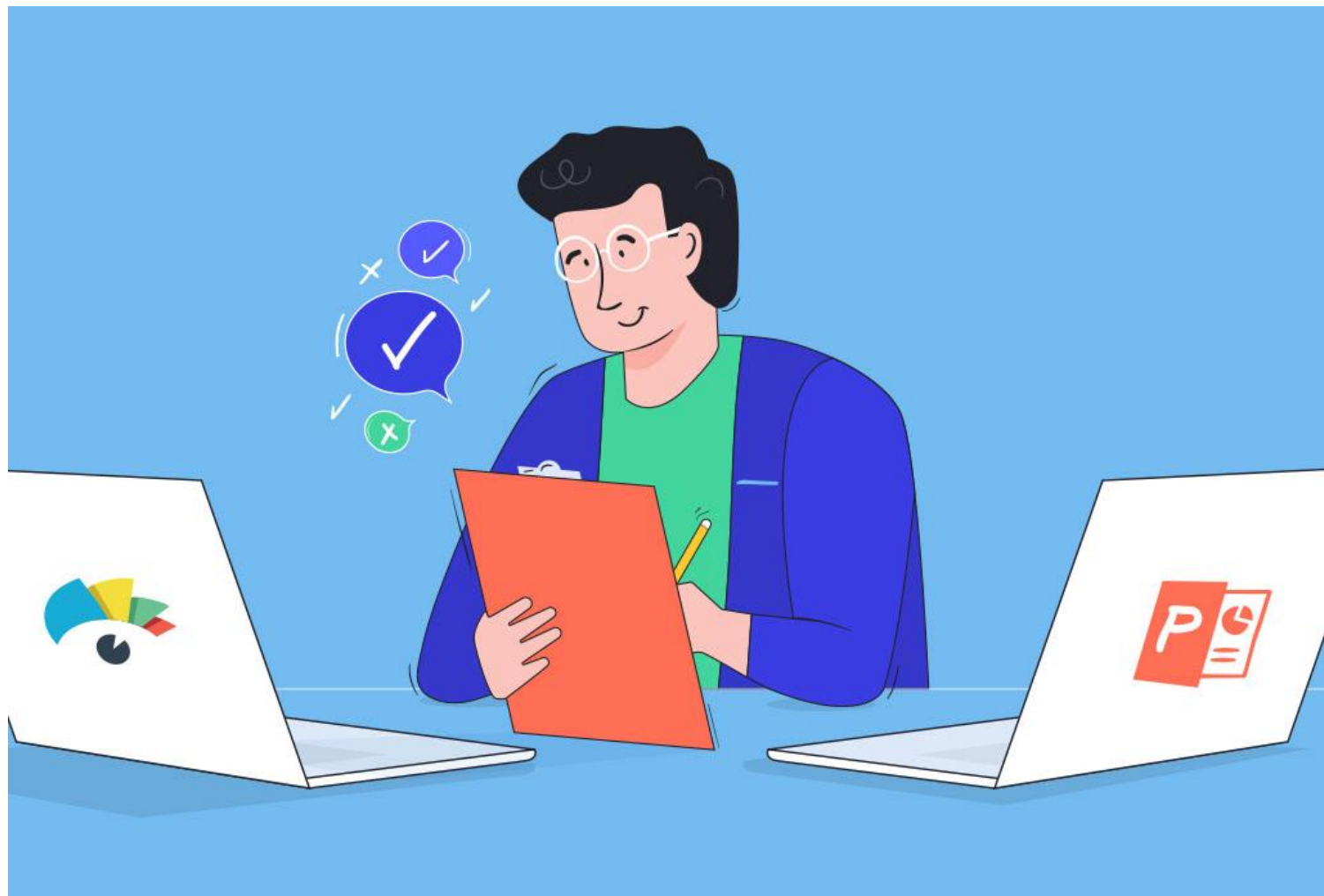

До власних джерел фінансування туристичного бізнесу належать статутний, додатковий і резервний капітали, прибуток і сформовані з нього фонди, а також амортизаційні відрахування.

Статутний капітал формується у момент організації бізнесу і є сумою коштів, наданих власниками для забезпечення статутної діяльності туристичної організації. Зміст категорії «статутний капітал» залежить від організаційно-правової форми туристичної організації:

- для державного підприємства - це вартісна оцінка майна, закріпленого державою за підприємством на праві повного господарського розпорядження;
- для товариства з обмеженою відповідальністю - сума часток власників;
- для акціонерного товариства - сукупна номінальна вартість акцій усіх типів.

Слід зауважити, що крім власних фінансових ресурсів підприємства туристичної індустрії мають можливість на безоплатній основі протягом певного періоду використовувати для свого розвитку кошти, що прирівнюються до власних, – «стійкі пасиви».

Стойкі пасиви – постійна заборгованість підприємств перед працівниками, бюджетом та позабюджетними фондами, що обумовлена періодичністю цих зобов'язань і постійним утворенням коштів для їх покриття.

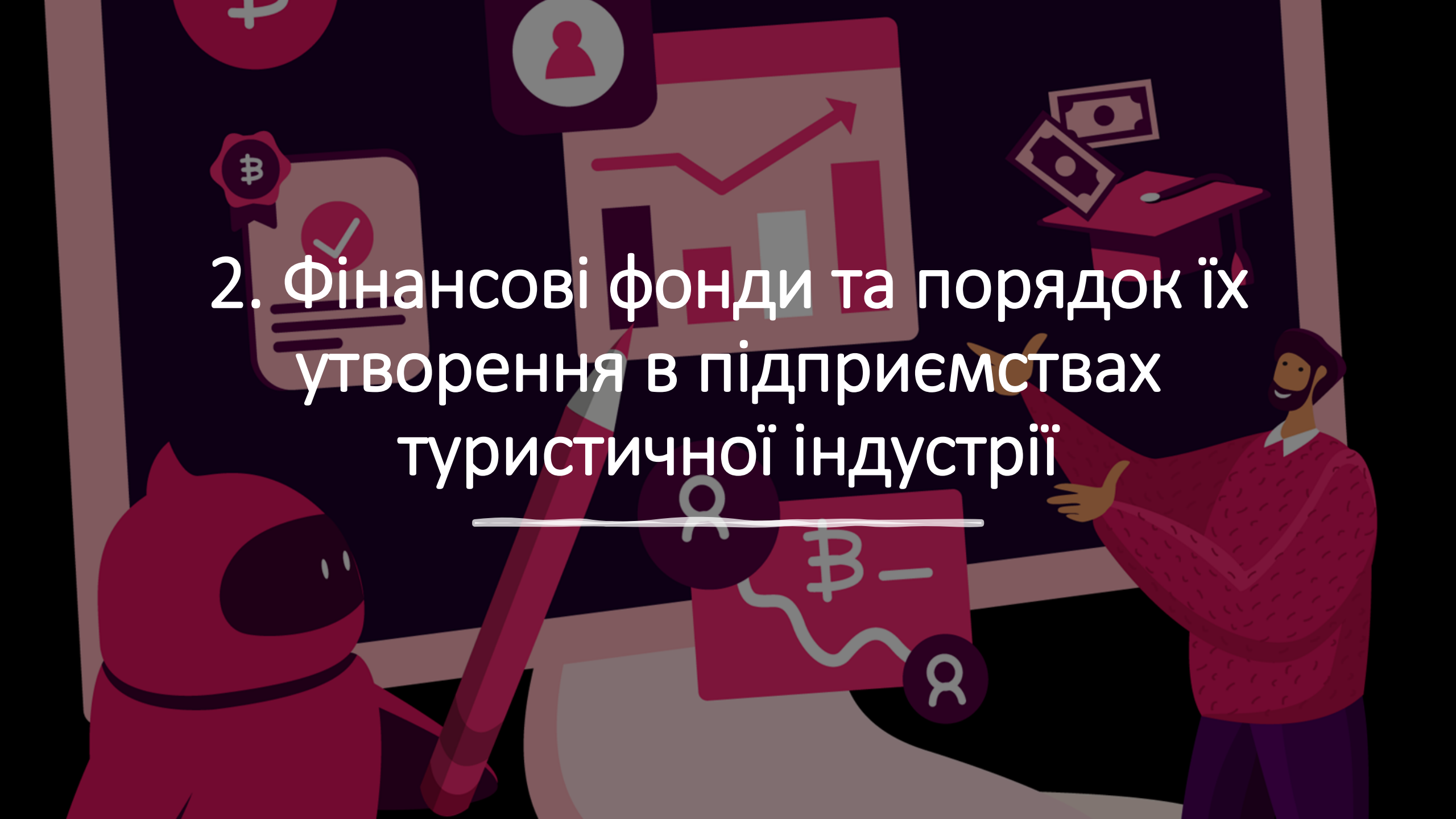
Отже, власні джерела фінансування є визначальними в туристичному бізнесі. Саме вони слугують фундаментом успішного бізнесу, забезпечують туристичній організації незалежність і фінансову стійкість.

Бюджетне державне фінансування - це надання грошових коштів суб'єктам господарювання на проведення заходів, передбачених державним бюджетом. Бюджетне фінансування туристичного сектора економіки здійснюється в межах реалізації державної політики в цій сфері.

Бюджетне фінансування базується на певних принципах (наприклад, максимальної ефективності використання державних ресурсів) і характеризується специфічними формами надання засобів, які в процесі еволюції економіки країни зазнають істотних змін. Державне фінансування має такі особливості:

- джерелом державного фінансування є засоби державного бюджету або бюджету суб'єкта України;
- державне фінансування туристичної діяльності має чітко окреслений цільовий характер, закріплений в актах державних органів;
- витрачання засобів не за цільовим призначенням слід розглядати як порушення зобов'язань з боку одержувача бюджетних коштів, що може служити підставою для притягнення до відповідальності;
- найчастіше державне фінансування туристичних організацій здійснюється в межах вирішення загальнодержавних потреб.

An illustration featuring a man in a red sweater and a purple robot in a dark blue setting. The man is pointing towards a large whiteboard with a bar chart and a line graph showing an upward trend. Various financial icons are scattered around, including a dollar sign, a person icon, a document with a checkmark, and a graduation cap with money. A white horizontal line is drawn across the middle of the image, passing through the text.

2. Фінансові фонди та порядок їх утворення в підприємствах туристичної індустрії

Фінансові фонди - складова загальної системи грошових фондів, яка функціонує у народному господарстві і формується за рахунок фінансових ресурсів з метою підготовки умов, які забезпечують задоволення суспільних потреб. Фондова форма використання фінансових ресурсів зумовлена потребами розширеного відтворення і має низку переваг над не фондовою; забезпечує тісний зв'язок задоволення будь-яких потреб з економічними можливостями суспільства; концентрацію ресурсів на основних напрямках розвитку суспільного виробництва та ін.

До фінансових фондів підприємств туристичної індустрії

- фінансові фонди, створення яких регламентує законодавство (статутний фонд, резервний фонд, фонд охорони праці, фонд індексації вартості основних фондів, фонд переоцінки товарно-матеріальних цінностей);
- фінансові фонди, створення яких відбувається самостійно (фонд виробничого розвитку, фонд соціального розвитку, фонд матеріального заохочення, фонд сплати дивідендів, резерв на покриття майбутніх витрат, інші фонди спеціального призначення).

Порядок і джерела формування **статутних фондів** залежать від типу підприємства і форми власності. Розміри статутного фонду характеризують розмір коштів, інвестованих у фінансово-господарську діяльність.

Резервний фонд утворюється на підприємстві за рахунок відрахувань від прибутку, використовується для покриття збитків, подолання тимчасових фінансових ускладнень (не менш як 25 % статутного фонду і не менш як 5 % від розміру прибутку);

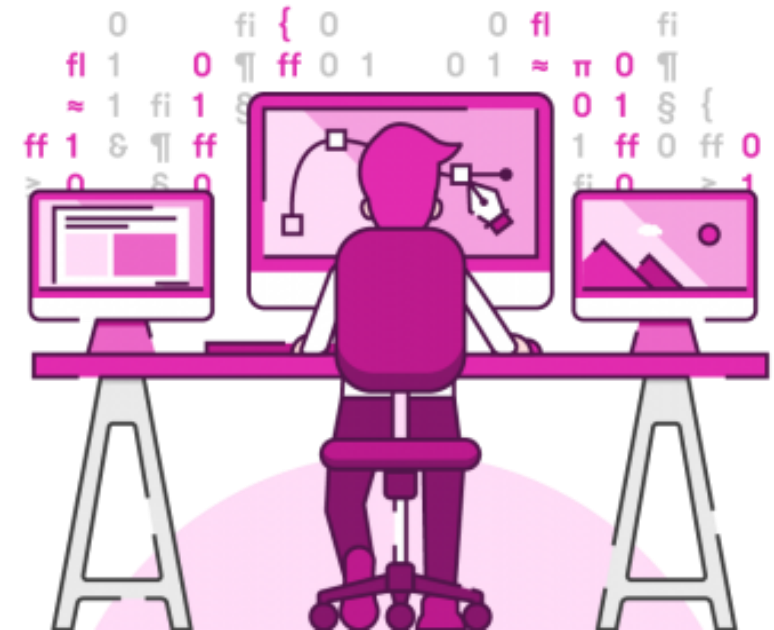
Амортизаційний фонд утворюється в процесі використання основних засобів і нематеріальних активів за рахунок амортизаційних відрахувань, використовується для їх відтворення;

Фонд розвитку концентрує кошти, які використовуються для розвитку виробництва;

Фонд оплати праці формується на підприємстві для грошових виплат працівникам за виконану роботу згідно з трудовим договором;

Фонд виплати дивідендів утворюється на акціонерних підприємствах один раз на рік для виплати акціонерам дивідендів за акціями.

Валютний фонд формується на підприємствах, які одержують виручку у валюті від експортних операцій або купують валюту для імпорتنих операцій;

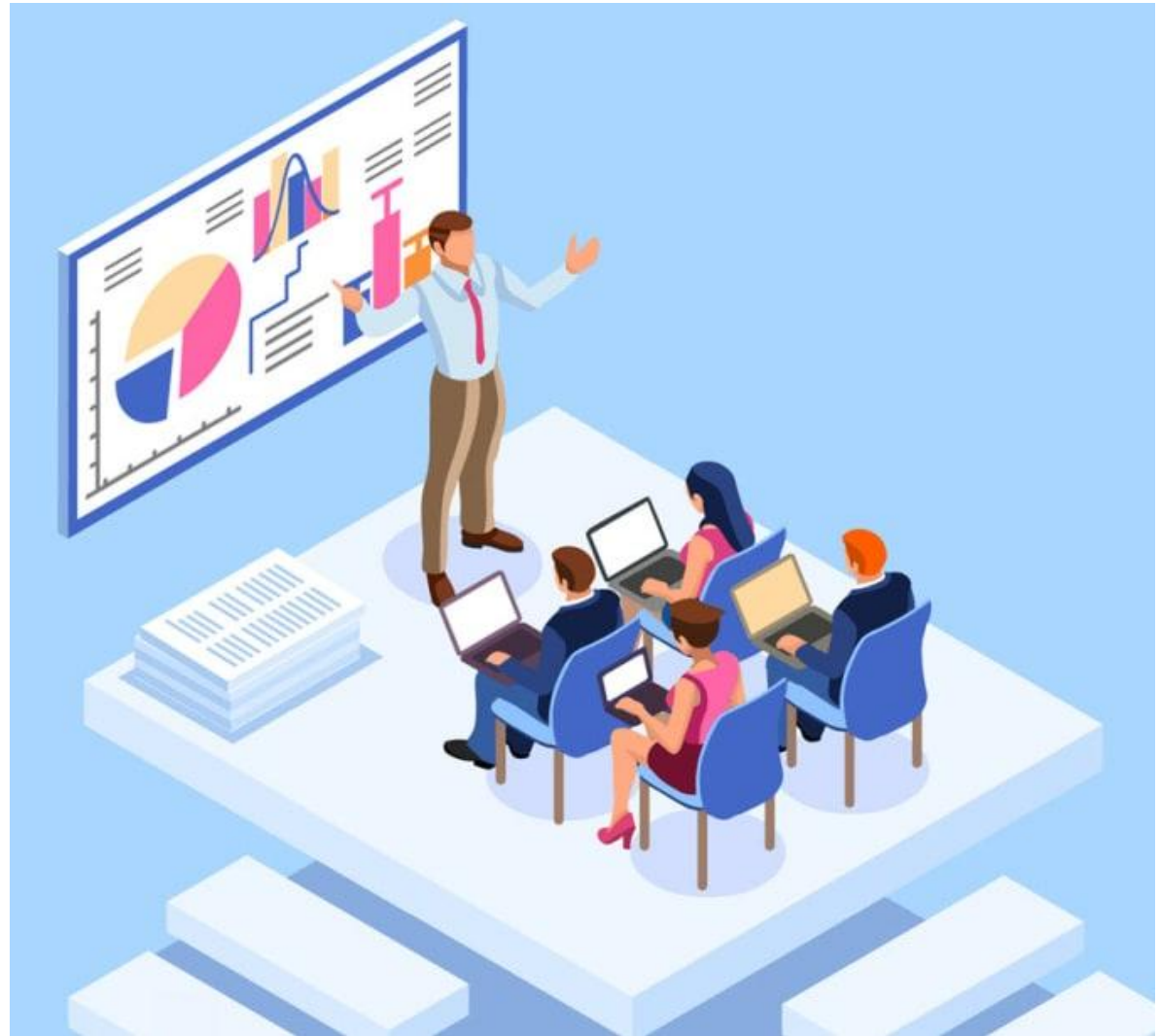

Нерозподілений прибуток характеризує частину прибутку підприємств, що був отриманий у попередньому періоді та не використаний на споживання власниками (акціонерами, пайовиками) й персоналом. Ця частина прибутку призначена для реінвестування на розвиток виробництва.

До фінансових ресурсів підприємств туристичної індустрії належать:

- **Грошові фонди** – частина грошових коштів, які мають цільове спрямування;
- Частина грошових коштів, яку використовують у нефондовій формі:
- виконання зобов'язань перед бюджетом та позабюджетними фондами, страховими організаціями;
- одержання дотацій, субсидій, спонсорських внесків.

Позабюджетні фонди - кошти держави, що мають цільове призначення і не включаються до [Державного бюджету](#), перебувають у розпорядженні центральних і місцевих органів влади та є складовою фінансових ресурсів місцевого рівня.

• **Дотація** - грошові кошти, що виділяються з державного і місцевих бюджетів для надання фінансової підтримки збитковим підприємствам, у яких грошова виручка від продажу виробленого продукту менше витрат на виробництво і продаж продукту, нижчим за рівнем бюджетам для покриття розриву між їх доходами і витратами. Дотація компенсує підвищені витрати, покриває збитки. Надання дотацій підприємствам дозволяє, з одного боку, запобігти їх банкрутству, з іншої - не допускати перевищення роздрібних цін на окремі споживчі товари і послуги, оскільки частина ціни на ці товари оплачується з бюджетних коштів за рахунок дотації.

• **Субсидія** - фінансова або інша підтримка державними органами виробництва, переробки, продажу, транспортування, експорту, споживання товару (послуг), завдяки якій суб'єкт господарсько-правових відносин країни експорту одержує пільги (прибутки).

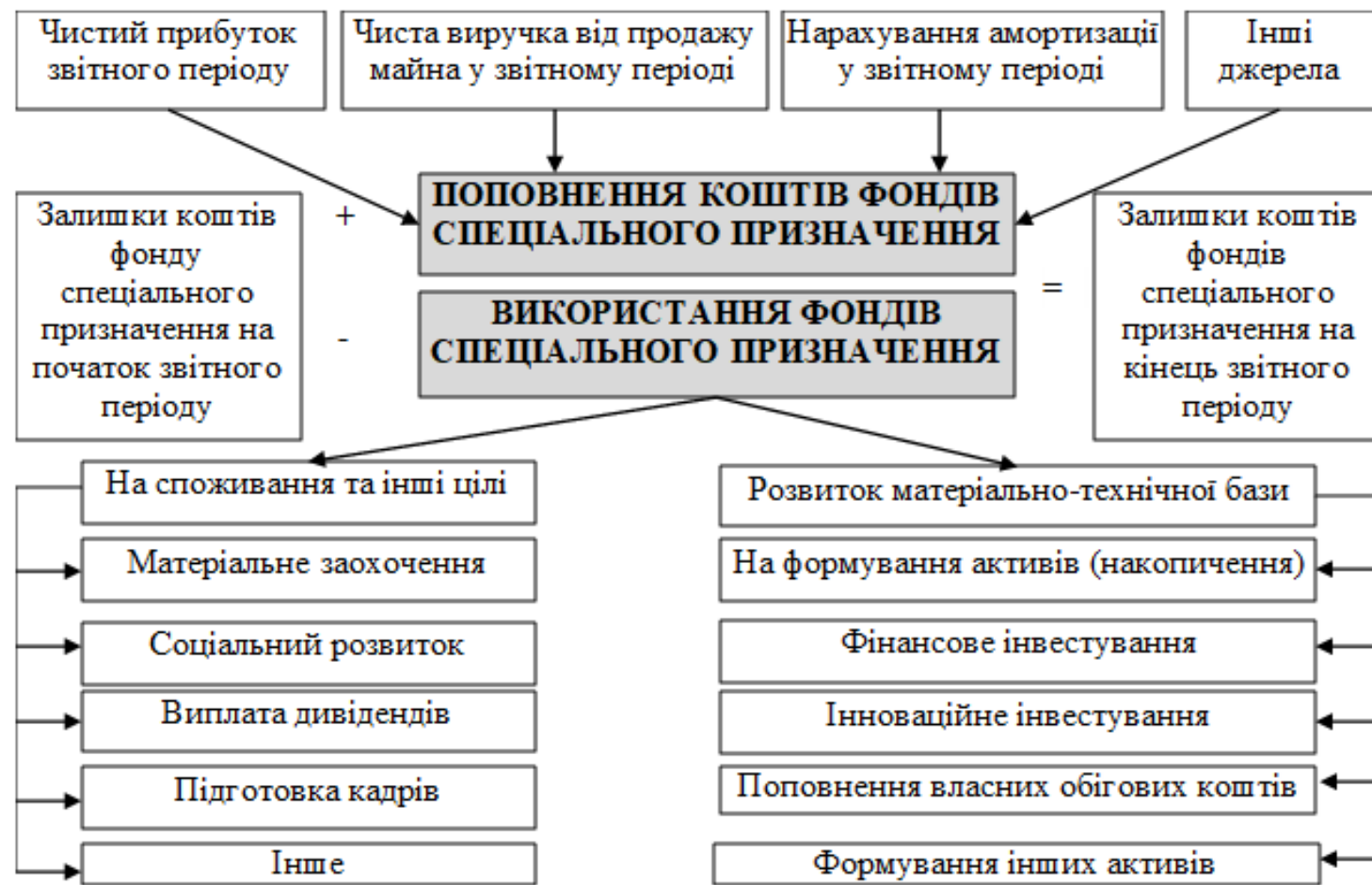
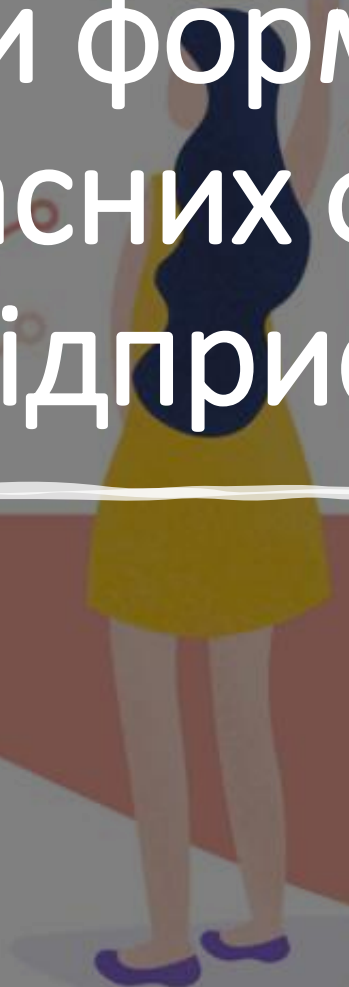
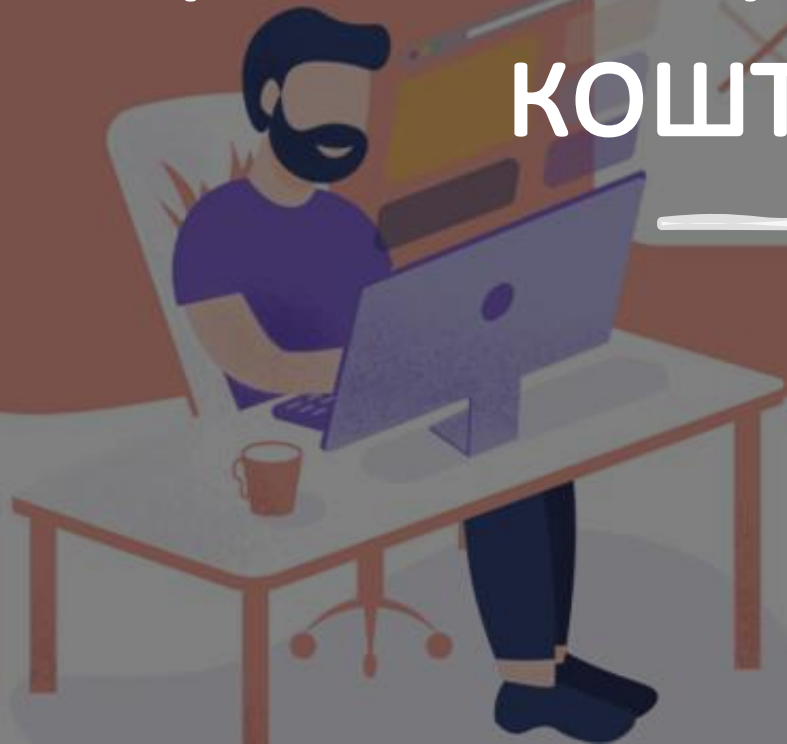

Рис. 2. Принципи формування і використання фондів спеціального призначення

3. Принципи формування і розподілу власних фінансових коштів підприємств

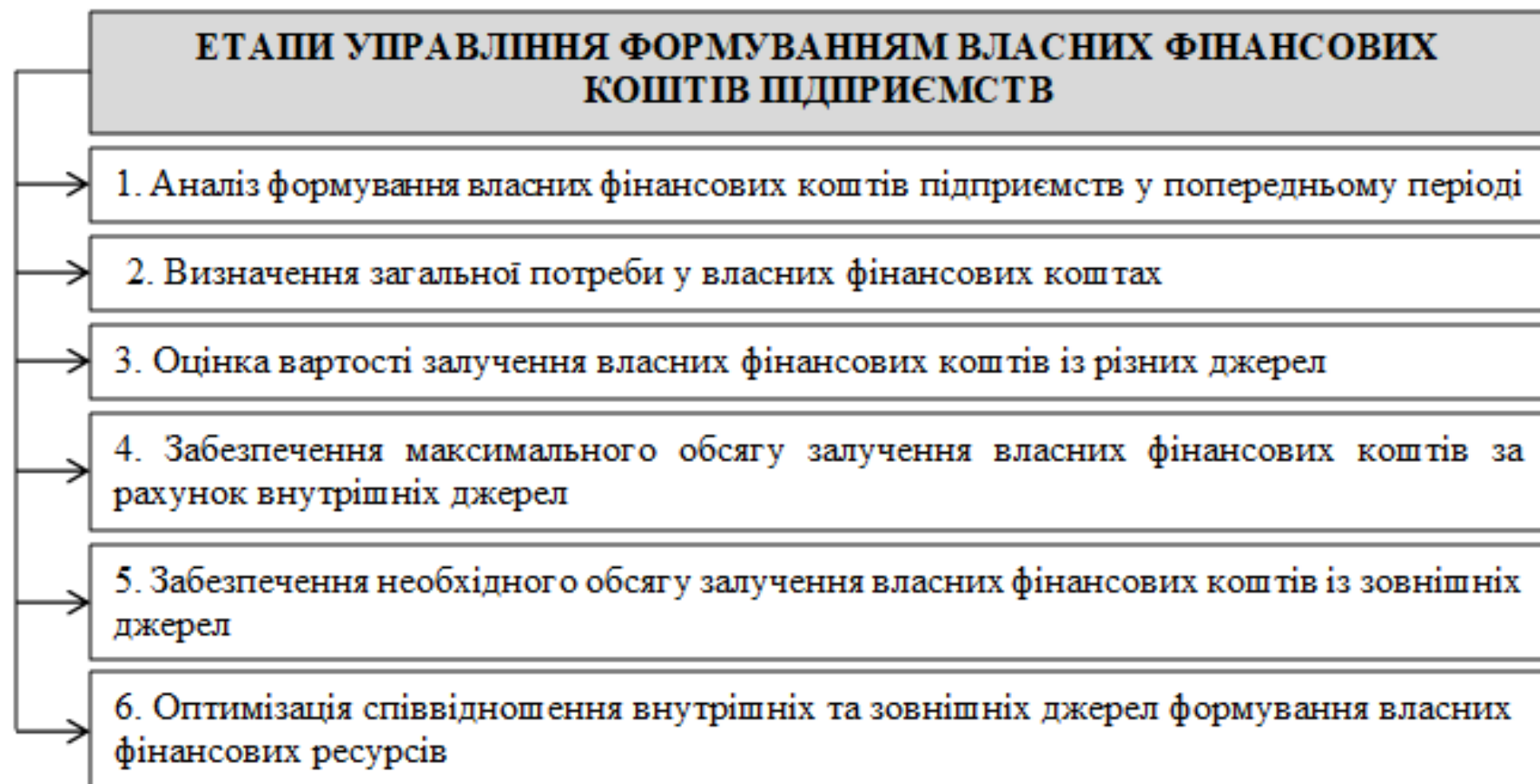

Рис. 3. Етапи управління формуванням власних фінансових коштів підприємств

На першому етапі вивчаються загальний обсяг формування власних фінансових коштів, відповідність темпів приросту власного капіталу темпам приросту активів та обсягу продукції (послуг) підприємств, що реалізується, динаміка питомої ваги власних коштів у передплановому періоді.

На другому етапі аналізу розглядаються джерела формування власних фінансових коштів. У першу чергу вивчається співвідношення зовнішніх та внутрішніх джерел формування власних фінансових коштів, а також вартість залучення власного капіталу за рахунок різних джерел.

На третьому етапі оцінюється достатність власних фінансових коштів, що сформувалися на підприємствах у передплановому періоді. Критерієм такої оцінки виступає показник «коефіцієнт самофінансування розвитку підприємств». Його динаміка відображає тенденцію забезпеченості розвитку підприємств власними фінансовими коштами. Загальна потреба у власних фінансових ресурсах охоплює необхідну суму власних фінансових коштів, що формуються як за рахунок внутрішніх, так і за рахунок зовнішніх джерел.

Метод прискореної амортизації активної частини основних засобів збільшує можливості формування власних фінансових коштів за рахунок цього джерела. Однак слід мати на увазі, що ріст суми амортизаційних відрахувань в процесі проведення прискореної амортизації окремих видів основних засобів призводить до певного зменшення суми чистого прибутку. Тому при пошуку резервів росту власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел слід виходити із необхідності максимізації їх сукупної суми.

Обсяг залучення власних фінансових коштів із зовнішніх джерел покликаний забезпечити ту їх частину, яку не вдалося сформувати за рахунок внутрішніх джерел фінансування.

Якщо сума залучених за рахунок внутрішніх джерел власних фінансових коштів забезпечує загальну потребу в них у плановому періоді, то в залученні цих ресурсів за рахунок зовнішніх джерел немає необхідності.

Забезпечення задоволення потреби у власних фінансових коштах через зовнішні джерела планується за рахунок залучення додаткового пайового капіталу (власників, або інших інвесторів), додаткової емісії акцій, або за рахунок інших джерел.

Процес оптимізації співвідношення внутрішніх і зовнішніх джерел власних фінансових коштів базується на наступних критеріях:

- забезпеченні мінімальної сукупної вартості залучення власних фінансових ресурсів, якщо вартість залучення власних фінансових коштів за рахунок зовнішніх джерел істотно перевищує заплановану вартість залучення позичених коштів, то від такого формування власних фінансових ресурсів варто відмовитись;
- забезпеченні збереження керування підприємством його засновниками. Ріст додаткового пайового чи акціонерного капіталу за рахунок сторонніх інвесторів може призвести до втрати такої керованості.

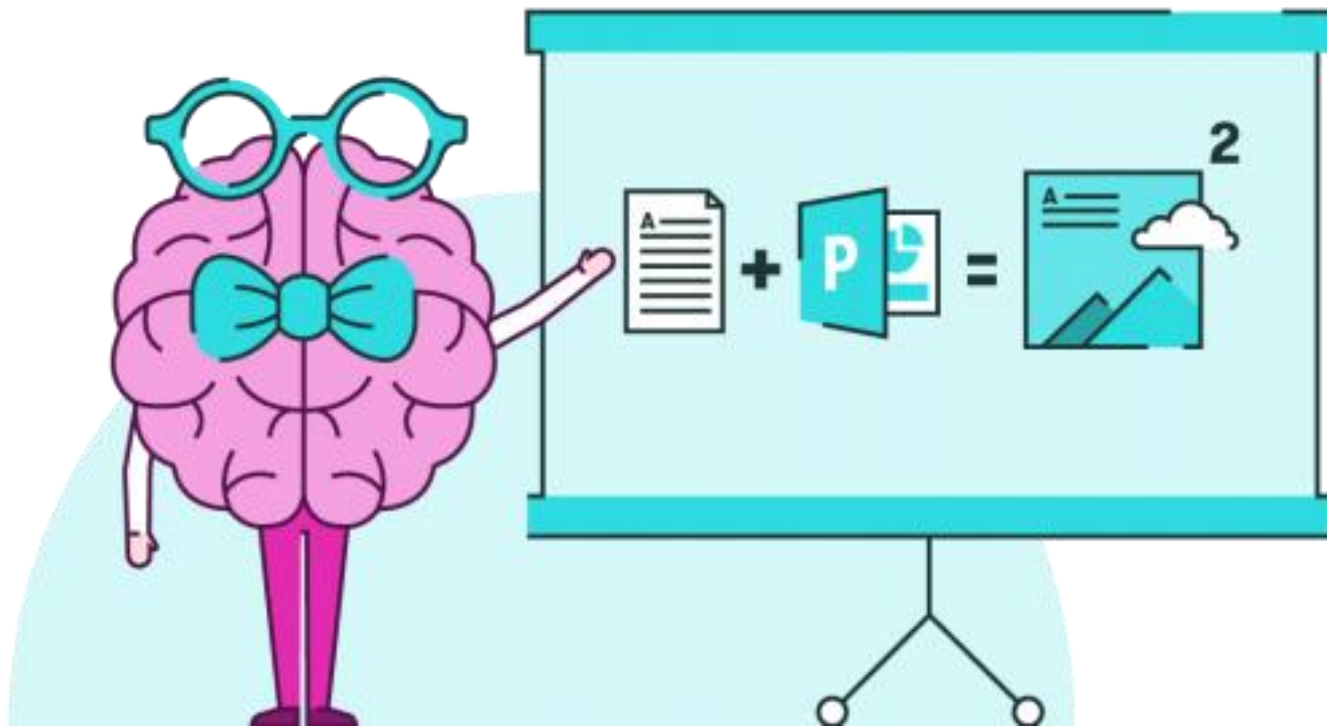
Таблиця 1.

Фактори, що обумовлюють обсяг формування власних фінансових ресурсів підприємств туристичної індустрії

<i>Класифікаційна ознака</i>	<i>Вид факторів</i>
Фактори, що обумовлюють обсяг чистого прибутку	обсяг доходу (виручки); рівень витрат; рівень прибутковості обороту; рівень оподаткування прибутку підприємства; обсяги та ефективність інших видів діяльності
Фактори, що обумовлюють розміри амортизаційних відрахувань	обсяг основних фондів та нематеріальних активів; середня норма амортизації; склад основних фондів за групами, згідно порядку їх амортизації; питома вага основних фондів, за якими проводиться прискорена амортизація; рух основних фондів підприємства

Резерви зростання прибутку – це кількісні можливості збільшення прибутку завдяки:

- збільшенню обсягу реалізації продукції (послуг);
- зменшенню витрат на виробництво і реалізацію продукції (послуг);
- усуненням перевитрат матеріалів;
- усуненням понадпланових витрат;
- постійному зниженню позареалізаційних збитків.

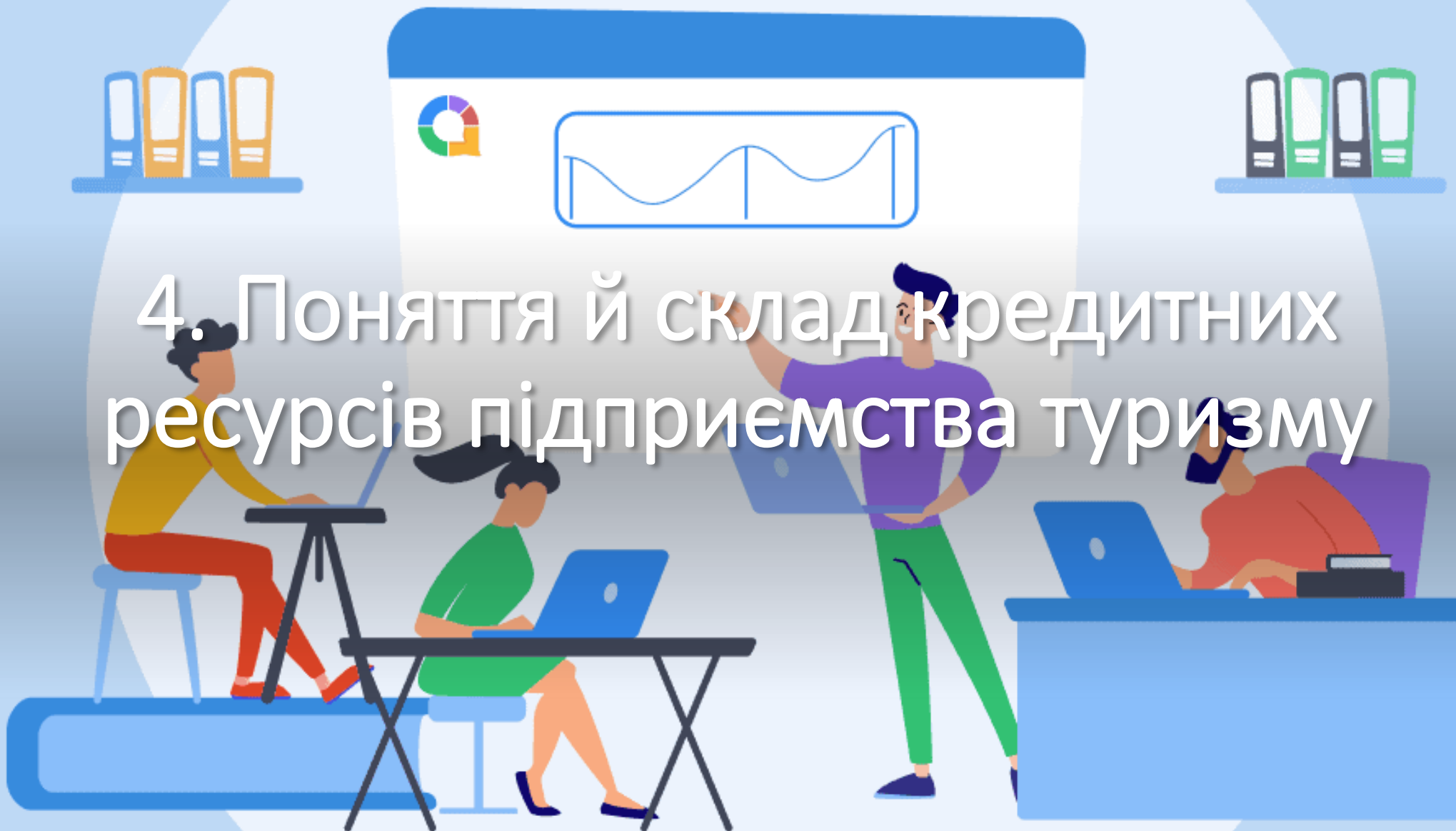

Туристичні підприємства у своєму прагненні розвиватися повинні максимізувати прибуток і володіти чотирьома ступенями свободи:

- установлення цін;
- формуванням витрат;
- формуванням обсягів реалізації продукції (послуг);
- вибором номенклатури й асортименту продукції (послуг).

Проте слід пам'ятати, що цими ж ступенями свободи володіють і інші учасники ринку, і тому кожне підприємство повинно враховувати не тільки свою поведінку на ринку, але і поведінку конкурентів.

4. Поняття й склад кредитних ресурсів підприємства туризму

За сучасних умов туристична організація може скористатися всіма формами кредитування: банківським, комерційним, державним, міжнародним.

Позикові ресурси – сукупність різних за формою та умовами залучення зовнішніх фінансових ресурсів, які отримують підприємства туристичної індустрії на зворотній та платній основі на певний період.

Банківське кредитування туристичних організацій здійснюється за суворого дотримання принципів кредитування, які є основою, головним елементом системи кредитування, оскільки відображають суть і зміст кредиту, а також вимоги об'єктивних економічних законів, зокрема, у сфері кредитних відносин.

Основні принципи кредитування:

- поворотність - обов'язковість повернення суми, наданої у борг;
- терміновість - кредит треба не просто повернути, а повернути в чітко визначений термін (це необхідна форма досягнення поворотності кредиту);
- диференційованість - комерційні банки не повинні підходити до вирішення питання про надання кредиту своїм клієнтам однозначно: диференціація кредитування, як правило, забезпечується аналізом показників кредитоспроможності, тобто фінансового стану туристичної організації, що дає упевненість в її здатності і готовності повернути кредит в обумовлений договором термін;
- забезпеченість - наявність юридично оформлених зобов'язань: заставного зобов'язання, договори гарантії, договори поручительства, договори страхування відповідальності за несплату кредиту;
- платність - організація-позичальник повинна заплатити банку за позичені у нього грошові засоби; на практиці цей принцип реалізовується через механізм банківського відсотка.

Основні принципи залучення позикових ресурсів полягають у наступному:

- цільовий характер залучення ресурсів;
- оптимізація потреби в ресурсів;
- забезпеченість повернення кредитних ресурсів;
- забезпеченість ефективності використання не нижче за позиковий відсоток;
- оптимізація співвідношення позикових та власних джерел фінансування розвитку підприємства;
- повне дотримання усіх умов позики (кредитної угоди).

Рис. 4. Політика формування позикових ресурсів турпідприємства

Необхідність залучення позикових ресурсів підприємствами туристичної індустрії зумовлено:

- невідповідністю в часі між витратами підприємства на виробництво продукції (послуг) та отримання виручки від реалізації;
- необхідністю створення страхових та сезонних запасів матеріальних ресурсів та продукції (послуг) підприємства;
- змінністю в часі поточно-експлуатаційних потреб підприємства;
- можливістю збільшення обсягів діяльності та отримання «ефекту масштабу»;
- можливістю отримання переваг ефекту фінансового важеля;
- інвестиційними програмами, які потребують відволікання значного обсягу коштів на значний термін.

Таблиця 2

**Класифікація позикових ресурсів, що використовують підприємства
туристичної індустрії**

<i>Класифікаційна ознака</i>	<i>Види кредитів</i>
За формою кредиту, який залучається	кредит у формі грошових коштів; кредит у формі товарів, призначених для реалізації; кредит у формі обладнання, яке подається для використання (фінансовий лізинг)
За джерелами формування	цільовий державний кредит (сфера застосування – різко обмежена); банківський кредит; комерційний кредит; кредит, що формується на ринку цінних паперів (випуск облігацій)
За напрямками використання (за призначенням)	кредит для поповнення оборотних коштів; інвестиційний кредит; експортний кредит; кредит під формування сезонних матеріальних виробничих запасів; кредит для робітників (позики)
За строком повернення суми боргу	кредит, який повертають наприкінці строку позики; кредит, погашення якого починають протягом строку позики з певного часу рівномірними або нерівномірними сумами
За кількістю кредиторів	кредити, які надає один банк; консорціальні кредити; паралельні кредити
За періодом залучення кредиту	онкольний кредит (вид кредиту, строк повернення якого не визначено, але який повертається за першою вимогою); короткостроковий кредит (до 1 року); середньостроковий кредит (1–5 років); довгостроковий кредит (6–10 років)

<i>Класифікаційна ознака</i>	<i>Види кредитів</i>
За ступенем забезпечення кредиту	незабезпечений кредит (видається позичальником, який добре зарекомендував себе щодо виконання умов кредиту – першокласний позичальник); забезпечений кредит (позика або гарантія – зобов'язання іншої організації оплатити позику в гарантійний строк); кредит під заставу – спосіб забезпечення, при якому кредитор набуває права задоволення кредитного зобов'язання за рахунок заставленого майна; кредит під заклад – спосіб забезпечення, при якому майно до повернення кредиту передають кредитору
За характером гарантії кредиту	кредит, виданий під персональні гарантії (поручництво юридичної або фізичної особи, страхування); кредит, виданий під майнові гарантії (рухоме та нерухоме майно, цінні папери, матеріальний запас)
За ставкою, яку застосовують	безвідсотковий кредит; кредит із розрахунком платежів за процентною ставкою; кредит із розрахунком платежів за обліковою ставкою
За видом процента, що встановлюють	кредит із фіксованою ставкою процента; кредит із плаваючою ставкою відсотків (розмір ставки не фіксують, а переглядають через певний період залежно від ситуації на кредитному ринку, або встановлюють із деякою залежністю від облікової ставки НБУ)
За строком стягнення платежів за кредит	кредит із виплатою всієї суми відсотків у момент його надання; кредит із виплатою суми відсотків частинами; кредит із виплатою всієї суми відсотків у момент його погашення
За методами надання кредитів	кредити, що надають в одноразовому порядку; відповідно до відкритої кредитної лінії; гарантовані (резервні) кредити; із заздалегідь обумовленою датою надання; із наданням у разі необхідності

Процес оптимізації співвідношення внутрішніх і зовнішніх джерел фінансових ресурсів ґрунтується на двох таких критеріях:

1) забезпеченні мінімальної сукупної вартості залучення власних фінансових ресурсів. Якщо вартість залучення власних фінансових ресурсів за рахунок зовнішніх джерел істотно перевищує планову вартість залучення позикових засобів, то від такого формування власних ресурсів варто відмовитися;

2) забезпеченні збереження управління підприємством його засновниками. Ріст додаткового пайового чи акціонерного (іншого виду позикових ресурсів) капіталу за рахунок сторонніх інвесторів може призвести до втрати такої керованості.

Оптимізація структури капіталу туристичного підприємства відбувається на основі: управління розміром ефекту фінансового важеля, що використовує підприємство; формування політики фінансування активів з урахуванням вартості, ризику та термінів залучення окремих джерел капіталу; мінімізації вартості залучення капіталу.

